

Audioprůvodce – běžná součást, nebo nadstavba expozice?

Zdeňka Kulhavá

Audio guide – a Standard Component or an Advanced Feature of an Exhibition?

Abstract: The article deals with the possibilities of using audio guides in current museum exhibitions. It represents their potential, risks of implementation and also the limits that they may represent for visitors during a routine inspection of memory institutions. At the same time, through the author's own experience with the preparation of the audio tour for the exhibition City roads of the Museum of Eastern Bohemia in Hradec Králové, provides the reader with a critical evaluation of the positives and negatives resulting from the preparation of the entire route.

Keywords: Audio guide, museum, exposition, City tours, visitor

Úvod

Otázkami, co mohou paměťové instituce udělat pro své návštěvníky, aby pro ně byla jejich návštěva kvalitnějším zážitkem, se pracovníci muzeí zabývají od druhé poloviny 20. století. J. Jiroutová ve své studii¹ analyzuje vývoj této problematiky v angloamerickém prostředí a počátky diskusí na toto téma datuje do 50. let 20. století. Uvažování managementu muzeí pronávštěvnickým směrem postupně vedlo k etablování nové muzejní profese – muzejních pedagogů, jejichž cílem je didaktické uchopení obsahu výstav a expozic a jeho zprostředkování návštěvníkům napříč cílovými skupinami.²

V československém muzejnictví se vyšší zájem o návštěvníka projevoval od 70. let 20. století, přičemž až do druhé poloviny 90. let 20. století se v této oblasti dalo převážně hovořit o komentovaných prohlídkách s kurátory výstav nebo frontálních přednáškách v přednáškových sálech příslušných paměťových institucí. Jistou formu ozvláštňení prohlídky představovaly pracovní listy, ať už byly využívány v rámci komentovaných prohlídek pro školní skupiny, nebo byly volně k dispozici individuálním návštěvníkům. Z pedagogického hlediska však byly zaměřené výhradně na faktografii a encyklopedické znalosti návštěvníků.

Druhá polovina 90. let 20. století a přelom tisíciletí znamenaly pro české muzejnictví obrovský pokrok v metodách a přístupech, které se promítly již při přípravách a realizaci výstav a expozic. Muzejní pedagog se postupně stával součástí realizačních týmů a aktivizační a didaktické prvky se promítaly již do přípravné fáze výstavních projektů.³

S globální modernizací společnosti v novém tisíciletí souvisí i vyšší míra zapojení technologií do výstav a expozic, o jejichž vyváženosti a účelovém využití se v odborných kruzích neustále diskutuje.⁴ Návštěvníci jsou často doslova obklopeni projekcemi či dotykovými obrazovkami.⁵ Může se také jednat i o interaktivní projekce a prvky, které umožní jejich aktivní zapojení.⁶

Se zapojením multimediálních technologií do výstavních projektů dochází k odklonu od osobnosti průvodce – muzejního pedagoga, jehož nahrazují např. právě audioprůvodce jakožto zprostředkovatele výkladu. Právě téma audioprůvodců je předmětem této studie. Jak bude představeno, názory odborné veřejnosti na toto téma se liší. Někdo vnímá audioprůvodce jako jednu ze základních služeb, které by měly paměťové instituce svým návštěvníkům nabízet, jiní jako nadstandardní službu. Existují názory, že tzv. smartguides (audioprůvodce doplněné

tematické
studie

1 Viz JIROUTOVÁ, Jana. Historický vývoj profese muzejního pedagoga pohledem zahraničních odborníků. In: Muzea a veřejnost. Aktuální otázky. Praha: Národní muzeum, 2016, s. 7.

2 V roce 1964 byl na zasedání Mezinárodní rady muzeí (International Council of Museums, dále jen ICOM) vznesen požadavek na vytvoření periodika zaměřujícího se na témata muzejní pedagogiky. O pět let později vyšlo první vydání časopisu ANNUAL. Viz KULHAVÁ, Zdeňka. Muzejní pedagog jako klíčový nástroj v komunikaci s veřejností. In: Muzea a veřejnost. Aktuální otázky. Praha: Národní muzeum, 2016, s. 30.

3 Vývoj formálního postavení muzejních pedagogů a otázka jejich neformálního postavení mezi kolegy napříč pracovními pozicemi nebyl nijak přímočarý a dosud toto téma nelze považovat za uzavřené. Tato problematika je sama o sobě předmětem mnoha monografií a dílčích studií (např. viz JAGOŠOVÁ, Lucie

PhDr. Zdeňka Kulhavá
Muzeum východních Čech
v Hradci Králové
z.kulhava@muzeumhk.cz

a KIRSCH, Otokar. *Muzejní profese a veřejnost 2. Reflexe edukačního fenoménu v současné muzejní praxi*. 1. el. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2018; kol. autorů. *Muzea a veřejnost. Aktuální otázky*. Praha: Národní muzeum, 2016; TOMEŠKOVÁ, Kateřina a kol. (ed.) [2016]. *Jak pracuje tým. Prezenční a edukační aktivity muzeí jako důvod spolupráce napříč muzejními profesemi*. In: *Sborník z Kolokvia Přerov*. Brno: Moravské zemské muzeum, Metodické centrum muzejní pedagogiky, 2016; kol. autorů. *Sborník příspěvků z konference Muzeum a škola aneb Nebojte se muzea 2005*. Zlín, 2005 a jiné. *Zájmům muzejních pedagogů a jejich aktivitám se dlouhodobě věnuje Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku založená při Asociaci muzeí a galerií v roce 1997*. Více viz JAGOŠOVÁ, Lucie. *Reflexe vývoje Komise pro práci s veřejností a muzejní pedagogiku AMG v uplynulých dvaceti letech od jejího založení*. In: *Muzeum a škola 2017: Křížovatky muzejní pedagogiky*. 2017; KAPUSTOVÁ, Irena. *Cesty a možnosti současné muzejní a galerijní pedagogiky* [online]. Dostupné z: <https://lemuzeum.cz/file/022e940a4f543f92980b0aad836eb6c7160639/Cesty%20a%20mo%20C5%BEnosti%20sou%20C4%8Dasn%C3%A9%20muzejn%C3%AD%20a%20galerijn%C3%AD%20pedagogiky%20C%20Mgr.%20Irena%20Kapustov%C3%A11.pdf> (cit. 2022_05_06). Na podporu rozvoje muzejnictví připravilo Ministerstvo kultury České

o dotykovou obrazovku, na níž se promítají fotografie či videa) či multimediální průvodce odvádějí pozornost návštěvníků od exponátů.

Cílem této studie je nastínit čtenáři problematiku audioprůvodců, objasnit potenciál jejich využitelnosti pro paměťové instituce, přičemž akcent bude kladen konkrétně na muzea. Okrajové nezůstane ani téma možností využití audioprůvodců pro návštěvníky se speciálními vzdělávacími potřebami.

Pro snazší orientaci v textu je studie rozdělena na teoretickou část pojednávající o typologii audioprůvodců z hlediska jejich technologického řešení a lokalizace v prostoru. Dále se zaměří na návštěvníky se speciálními vzdělávacími potřebami a potenciál, který pro tuto velice pestrou cílovou skupinu může audioprůvodce představovat. Ve své poslední části se studie bude zabývat analýzou přípravy a realizace prohlídkové trasy pro expozici Muzea východních Čech v Hradci Králové (dále MVČ HK) *Cesty města* (2021) a zhodnocením pozitiv a rizik, které s sebou příprava prohlídkové trasy audioprůvodce přináší, přičemž má ambici napomoci kolegům, kteří by rádi realizovali prohlídkovou trasu audioprůvodce ve svých institucích.

Audioprůvodce v České republice a jejich typologie

Audioprůvodce nejsou ve světě žádnou novinkou a jejich potenciál využívají na svých prohlídkových trasách i některá města (např. Praha, Brno, Lidice, Pardubice, Olomouc, Český Krumlov

a další) a paměťové instituce v České republice (např. Arcidiecézní muzeum v Kroměříži, Muzeum moderního umění v Olomouci nebo Muzeum nové generace ve Žďáru nad Sázavou).

Využití této úrovně výkladu umožňuje samotným institucím rozšířit penzum informací, které návštěvníkům prohlídkové trasy zprostředkovávají. Lze jej vnímat jako ztraktivnější návštěvy i pro návštěvníky z řad mladé generace, kteří by nad tím, zda daná místa či instituce navštívit, váhali.

Klasifikace audioprůvodců na základě technického řešení

Z hlediska technického řešení lze při realizaci prohlídkové trasy audioprůvodce uvažovat o několika rovinách od klasického poslechu nahrané zvukové stopy až po propojení mluveného výkladu s vizualizací objektu či tématu.

Zpravidla se v ČR lze setkat s trojím typem audioprůvodců z hlediska technického řešení:

- 1) Audioprůvodce formou aplikace volně ke stažení do vlastního zařízení
- 2) Audioprůvodce na multifunkčním tabletu k zapůjčení v dané instituci
- 3) Mobilní audioprůvodce (označovaný též smartguide nebo audioprůvodce s dotykovou obrazovkou) k zapůjčení v dané instituci.

1) Audioprůvodce formou aplikace volně ke stažení do vlastního zařízení

Výklad, který si může návštěvník stáhnout prostřednictvím aplikace do svého zařízení – tabletu či chytrého telefonu. Má velkou výhodu v tom, že pro jeho zajištění nemusí instituce disponovat velkým množstvím zařízení, která by musela udržovat a návštěvníkům zapůjčovat. Pro jejich užití ve vnitřních prostorech je však nezbytné, aby návštěvník disponoval vlastními sluchátky, případně si je půjčil. K zapůjčení mohou být samozřejmě i samotná zařízení, avšak návštěvníci zpravidla preferují možnost využití vlastních.

Danou aplikaci si může návštěvník stáhnout kdekoli a na návštěvu se předem

zrcadlovými objektivami s ultratrátkou projekční vzdáleností. K datu vydání této studie se jedná o největší spojitou projekci v Evropě. (Podrobně viz <https://www.nm.cz/program/expozice/momenty-dejin> lčit. 2022_05_06).

6 Tématu interaktivních prvků se věnuje řada studií a monografií. Např.: *Interaktivita v muzeu. I Interactivity in museums. Muzeum: Muzejní a vlastivědná práce Praha: Národní muzeum, 2009, 47(1), 32–37. ISSN 1803-0386.*

Dostupné také z: <https://publikace.nm.cz/periodicke-publikace/mavdpcl47-1/interaktivita-v-muzeu-interactivity-in-museums>; texty doc. Petry Šobáňové působící na Katedře výtvarné výchovy Pedagogické fakulty Univerzity palackého v Olomouci – např. ŠOBÁŇOVÁ, Petra. *Muzejní expozice jako edukační médium. Olomouc: Univerzita palackého v Olomouci, 2014; novější JAREŠ, Jakub, PÝCHA, Čeněk a SIXTA, Václav (eds.). Jak vystavujeme soudobé dějiny. Muzeum v diskuzi. Praha: ÚSTR a NLN, 2020; DOLÁK, Jan. Teoretická podstata muzeologie. Brno: Technické muzeum v Brně, 2020.*

7 Podrobněji viz *Národní muzeum. Národní muzeum v kapse [online]. Dostupné z: <https://www.nm.cz/narodni-muzeum-v-kapse> (2022_05_08).*

8 Podrobněji o story-telling platformě izi.TRAVEL viz webová stránka <https://izi.travel/en>.

9 Brno, Český Krumlov, Karlovy Vary, Lidice, Olomouc, Pardubice, Praha, Punkevní jeskyně a Ženklava.

cestopisného charakteru než o audioprůvodce v nejužším slova smyslu.

2) Audioprůvodce na multifunkčním tabletu k zapůjčení v dané instituci

Tato skupina audioprůvodců se od třetí tematizované skupiny nijak výhradně neliší. Jako samostatná zde byla zmíněna zejména z důvodu specifčnosti zařízení, kdy tablety disponují zabudovanou kamerou, kterou lze využít pro ilustraci vybraných jevů v rámci rozšířené reality. Limitující však v tomto ohledu může být rozměr zařízení, které se během prohlídky může pro návštěvníka stát spíše přítěží. Nekomfortní může být pro návštěvníky neustálé držení tabletu v ruce nebo jeho zavěšení pomocí poutka na krku či zápěstí. Interaktivního průvodce na tabletech nabízí návštěvníkům k prohlídce např. Dům evropských dějin v Bruselu.¹⁰ I Muzeum východních Čech v Hradci Králové připravuje pro školní rok 2022/2023 spuštění edukačního programu postaveného na práci žáků základních škol s aplikací umístěnou v tabletech, které budou žákům zapůjčovány přímo v instituci. Tato edukační aktivita je výsledkem projektu Digitální brána do dějin (2020–2022).

3) Mobilní audioprůvodce (označovaný též smartguide nebo audioprůvodce s dotykovou obrazovkou) k zapůjčení v dané instituci

Mobilní audioprůvodce zapůjčovaný návštěvníkům přímo v instituci není nijak neobvyklou záležitostí. Z hlediska technického řešení se může jednat o typ

umožňující poslechnout si jen audionahrávku, nebo o tzv. smartguides podobné mobilním telefonům, které návštěvníkům umožní čtení poslouchaného textu, využití galerie obrázků, ovládání zvuku nebo velikosti písma.

Cestou výkladu v zařízení, které si návštěvník zapůjčí v dané instituci, šlo např. Muzeum nové generace ve Žďáru nad Sázavou nebo právě Muzeum východních Čech v Hradci Králové. První ze jmenovaných institucí zapůjčuje návštěvníkům zařízení v podobě tlačítkového aparátu s poutkem k pověšení na krk a sluchátky. Prohlídková trasa je zcela bez textové opory na výstavních panelech a návštěvník je z hlediska informací závislý právě na audioprůvodci. U každého zastavení zadá příslušný kód a vyslechne si výklad. Návštěvníci na pokladně muzea obdrží plánek expozice a návod k použití audioprůvodce v podobě letáčku.

O realizaci trasy audioprůvodce v MVČ HK bude pojednáno v samostatné kapitole této studie.

Klasifikace audioprůvodců na základě lokalizace zařízení v prostoru

Z hlediska lokalizování zařízení a jeho identifikace s pozorovaným předmětem či navštíveným místem lze hovořit o dvojmě způsobu technického řešení:

- 1) manuální zadávání kódu** – opisem symbolu (číselného kódu) uvedeného u zastavení na prohlídkové trase, nasazením QR kódu;
- 2) automatické spárování zařízení** s předem vytyčeným bodem na prohlídkové trase prostřednictvím infračerveného čidla, vysílajícím v určitém azimutu signál pro automatické spuštění výkladu.¹¹

Každá z těchto možností má své výhody i úskalí. Zařízení, která fungují na principu manuálního zadávání kódu, jsou cenově dostupnější. Umožňují návštěvníkovi, aby si sám vybral, kterému zastavení se chce věnovat, a které chce případně přeskočit. Manuální zadávání kódu může být pro

určitou část návštěvníků zatěžující. Musí tříštit svou pozornost mezi pozorovanou skutečnost (pamětihodnost, výstavu či expozici) a hledání označení jednotlivých zastavení, kdy se následně musí soustředit na vlastní zařízení, v němž kód zadá. Zároveň však umožňuje selektivní výběr, čemu chce návštěvník věnovat během své prohlídky pozornost. V druhém případě, kdy zařízení spouští výklad automaticky, tento problém odpadá. Návštěvník může neustále sledovat prostor kolem sebe. Zároveň si však určité spektrum návštěvníků může připadat neustálým výkladem přetížené. Samozřejmě ani v tomto případě zpravidla nechybí možnost manuálního ovládnutí aplikace či zařízení, jen to v důsledku může snižovat úroveň technologického řešení audioprůvodce na ty s výhradně manuálním ovládnutím.

Odlehčování expozic a výstav od textů či jejich absolutní absence je právě jedním z důvodů, proč se muzejní instituce k zprostředkování výkladu jinou formou než prostřednictvím psaného textu uchylují. Rozhodně nelze rezignovat na využití textových panelů, zároveň však je nutné podotknout, že audioprůvodce může představovat nástroj, jak uspokojit více stran najednou: návštěvníky, kteří si mohou zvolit, zda si chtějí informaci přečíst na panelech, nebo využijí možnost poslechu rozšířeného textu; kurátory, kteří mohou návštěvníkům předat více informací v širších souvislostech, než jim umožňují výstavní panely; management instituce, který může vnímat poskytnutí nadstavby výkladu formou audioprůvodců jako atraktivní marketingový prvek.

Audioprůvodce a jejich využití návštěvníky se speciálními vzdělávacími potřebami

Audioprůvodce mohou pomoci zpřístupnit prohlídku i návštěvníkům se speciálními vzdělávacími potřebami, ať už uvažujeme o návštěvnících s vadami sluchu a neslyšících, vadami zraku a nevidomých,¹² poruchou pozornosti či jinými speciálními potřebami. V případě volby správného zařízení si návštěvník může

zvolit ideální velikost písma nebo hlasitost slyšené nahrávky. Zařízení, umožňující zobrazení na displeji fotografie nebo videa, mohou návštěvníkům přiblížit vystavený exponát z různých perspektiv či jej uvést do libovolného množství souvislostí.

Díky moderním technologiím lze zpřístupnit prohlídkovou trasu nedoslýchavým a neslyšícím návštěvníkům, kteří mohou využít výklad v českém znakovém jazyce,¹³ nebo návštěvníkům s diagnózou dyslexie, dysgrafie a jiných vývojových poruch učení, pro něž je práce s běžným textem náročná.¹⁴ Audioprůvodce tedy může být nástrojem rozmanitých metod práce s návštěvníkem.

1) Návštěvníci s poruchou zraku a nevidomí

Autorka na prvním místě záměrně neuvádí nevidomé návštěvníky, protože pro ně by prohlídková trasa audioprůvodce, tak jak je prezentována v této studii a jak byla realizována v níže analyzované expozici MVČ HK *Cesty města*, nepředstavovala dostatečnou kompenzaci a pomoc při prohlídce muzea.¹⁵ Pro nevidomé návštěvníky však mohou muzea a další pamětové instituce udělat mnohé z toho hlediska, že jim zpřístupní informace o návštěvní době, nabízených výstavách, expozicích či prohlídkových trasách formou aplikace, která by byla volně ke stažení na webových stránkách muzea. V upravené formě by pak tito návštěvníci mohli obdržet i audioprůvodce, který by mohli využít přímo během prohlídky v muzeu.

Zajímavou nabídku by mohl představovat audioprůvodce také pro návštěvníky

(Viz <https://lizi.travellen/search/cit. Dne 5. 12. 2021/>).

10 Podrobněji viz *Dům evropské kultury* [online]. Dostupné z: <https://historia-europa.ep.eu/cs/obecne-informace> (cit. 2022_05_06).

11 O zařízeních automaticky vyhledávacích prvky v expozici (vázaných na předmět nebo prostor) a jejich technickém řešení podrobněji viz VALEZ, Noelia a kol. *Automatic Museum Audio Guide. In: Sensors, 2020, vol. 20, issue 3, s. 1–25.* Tato studie však přesahuje rámec nám známých audioprůvodců tím, že sahá za hranici virtuální reality.

12 Velmi podnětné studie o integraci nevidomých a slabozrakých návštěvníků viz LONG, Elisabeth. *Technology Solutions to Enhance Accessibility and Engagement in Museums for the Visually Impaired* [online]. Carnegie Mellon University, 2019. Dostupné z: <https://amt-lab.org/blog/2019/8/technology-solutions-to-enhance-accessibility-and-engagement-in-museums-for-the-visually-impaired> [cit. 2022_01_19].

13 Na návštěvníky se zdravotním znevýhodněním (fyzickým i mentálním) se zaměřili pracovníci Květné zahrady v Kroměříži, kteří ve spolupráci s Poradenským centrem pro sluchově postižené Kroměříž realizovali projekt *Hortus inauditus* (Zahrada neslyšitelná). Vydali se cestou samoobslužného průvodce „Květnou zahradou pro neslyšící“, kdy návštěvníkům poskytli výklad v českém znakovém jazyce na tabletech připravených k zapůjčení. Pohyb v areálu

expozici o historii města od pravěku do roku 1945 s názvem *Cesty města* dne 2. prosince 2021. Expozice se rozkládá ve dvou podlažích výstavní budovy na Eliščině nábřeží a chronologicky je rozčleněna do tří tematických celků (K městu českých královen, K pevnosti, K Salonu republiky). První část expozice je postavena zejména na archeologických nálezech z oblasti královéhradeckého návrší a nejbližšího okolí, které dokládají, jak se osídlení tohoto území vyvíjelo od dob paleolitu až po období

renesance. Představu o duchovním i každodenním životě hradeckých obyvatel umocňuje zapojená multimediální technika, která de facto více či méně vytváří podporu ve všech expozičních celcích. Návštěvník se v této části expozice prochází v kulisách středověkého města, které mu ilustrují, jak v daném období vypadalo opevnění, monumentální gotický chrám Sv. Ducha nebo podloubí měšťanských domů na Velkém náměstí.

Kulisou městské brány je uvozena i další část expozice, která přivádí návštěvníka skrze období baroka až do 19. století, kdy město poznamenala prusko-rakouská válka 1866. Expozice však nesupluje Muzeum války 1866 na nedalekém Chlumu, které se zaměřuje na interpretaci průběhu prusko-rakouské války, ale prezentuje její vnímání z pohledu obyvatel města a zároveň soužití mezi civilním obyvatelstvem a vojáky, což je velice zajímavý úhel pohledu.

Ve třetím patře výstavní budovy se návštěvník ocitá v novém Hradci Králové v podobě, jak vznikalo moderní město. Z hlediska časového zařazení se jedná o dvě části – od bourání pevnosti na sklonku 19. století po konec monarchie (1918) a následně období první republiky s přesahem k roku 1945, přičemž návaznost jednotlivých částí je plynulá a dokládá tak kontinuitu vývoje města. V první části tohoto tématu je prezentován zejména rozvoj architektury a umění, které získaly v městu stojícím na prahu přerodu v moderní metropoli nevídané, nikoli však volné pole působnosti. Druhá část pak návštěvníkům představuje každodenní život královéhradeckých obyvatel. Pro jeho

zahrady návštěvníkům zpřístupňuje interaktivní mapa s vyznačenými zajímavostmi.

V areálu kroměřížských zahrad pamatují i na nevidomé a slabozraké nebo imobilní návštěvníky a návštěvníky s mentálním handicapem.

Podrobněji viz Národní památkový ústav územní odborné pracoviště v Kroměříži dostupné z: <http://www.nczk.cz/zdravotne-znevychodneni.html> [cit. 2022_01_20].

14 Návštěvníkům se specifickými poruchami učení se v rámci muzejních a jiných audioprůvodců dosud v žádné instituci pozornost nevěnuje. Je však nepopiratelné, že zaměřit se na tuto cílovou skupinu má značný potenciál. Pozornosti muzejního managementu pravděpodobně unikají z toho důvodu, že z hlediska alokace finančních zdrojů se nevyplatí investovat do úpravy textu a nahrávek pro osoby, které „se s tím textem přeci nějak poperou“. Možná může být na vině i představa, že specifické poruchy učení v dospělosti vymizí, případně že byly kompenzovány během základního vzdělávání, a tudíž jsou návštěvníci v této oblasti na stejné, případně minimálně se lišící úrovni s ostatními.

S ohledem na rozsah studie není možné se této cílové skupině více věnovat.

15 Aspekty potřeb návštěvníků s poruchou zraku zejména nevidomých řeší ve své publikaci např. JAGOŠOVÁ, Lucie a HLUŠÍ, Eliška. Nevidomý návštěvník v muzeu: metodické typy pro muzejní prezentaci a edukaci. Brno: Moravské zemské muzeum Brno, 2021.

s dílčími poruchami zraku, kteří by uvítali namluvený výklad nebo možnost vlastního zvětšení čteného textu dle osobních potřeb. V tomto případě jsou tzv. smartguides velmi vhodným řešením.

2) Návštěvníci s poruchami sluchu a neslyšící

Vzhledem k tomu, že návštěvníci s poruchami sluchu různých forem a rozsahu navštěvují muzea prakticky denně,¹⁶ je nezbytné uvažovat o této cílové skupině již při přípravě výstavy či expozice. Audioprůvodce ve svém klasickém pojetí pro ně představuje velmi úzké využití (např. možnost regulace intenzity zvuku). Přístroje v kategorii smartguides však mají v tomto ohledu obrovský potenciál, protože mohou představovat multimediálního průvodce, který „nabízí doplňující informace k výstavě tak, aby byl návštěvník nezávislý na výkladu lektora nebo tlumočení. Zároveň však umožňuje projít si výstavu podle osobních preferencí.“¹⁷ Návštěvníkům mohou zprostředkovat výklad pomocí videí v českém znakovém jazyce (případně mohou muzea a další paměťové instituce postupovat cestou aplikace volně dostupné na svých webových stránkách, která návštěvníkům poskytne základní informace a následně také výklad).

Nová expozice Muzea východních Čech v Hradci Králové Cesty města

Než přejdeme k samotné analýze přípravy a realizace audioprůvodce pro MVC HK, stojí za to představit samotnou expozici, pro niž byla prohlídková trasa připravována. MVC HK slavnostně otevřelo novou

ilustraci využil architekt expozice, tak jako ve všech ostatních celcích, kulisy prvorepublikového náměstí, plného obchodů, včetně koloniálů, módního salonu, biografu nebo kavárny. Vzhledem k tomu, že historické období, které tento expoziční celek pokrývá, je spjato s fenoménem fotografie a filmu, je zde ve značné míře, avšak stále s ohledem na návštěvníka, jeho zájmy a kapacity, využito multimédií.

Audioprůvodce pro expozici Cesty města

Muzeum východních Čech v Hradci Králové přistoupilo k využití audioprůvodců jako formy výkladové nadstavby celé expozice *Cesty města*. Cílem bylo rozšíření výkladu, jež zajišťují textové panely. Zároveň byla jedním z hlavních motivů pro jejich realizaci potřeba zprostředkovat potřebné informace zahraničním návštěvníkům, protože v celé expozici absentuje výklad v cizím jazyce. V tuto chvíli je užívána jedna cizojazyčná jazyková mutace – angličtina. Připravují se dále verze v němčině a polštině.

Aplikace je instalována do výše již zmiňovaného zařízení typu smartguide. Jedná se o zařízení podobné dotykovému mobilnímu telefonu, avšak jeho funkce byly omezeny výhradně na obslužnost dané aplikace. Návštěvník může regulovat jen hlasitost, výběr zastavení, které si chce poslechnout, a v případě potřeby paralelně číst výkladový text. Audioprůvodce funguje s přidavnými sluchátky i bez nich, případně je možné zvuk zcela ztlumit a informace si jen číst. Zároveň zařízení umožňuje využití náhledových fotografií, což má potenciál pro prezentaci tzv. top předmětů, které by si takto návštěvník mohl prohlédnout z více stran. Platné by to mohlo být třeba u mincí a medailí, které často nejsou prezentovány z aversu a reversu, či dalších předmětů, které nabízí zajímavý pohled z více perspektiv. Audioprůvodce vede návštěvníka expozicí chronologicky po předem plánované trase, tudíž návštěvník může postupovat pouze pomocí šipek. Pokud chce procházet expozici libovolně nebo se mezi zastaveními ztratí či chce

nějaké místo přeskočit, může si pomocí dotykové klávesnice zadat příslušný kód, jenž je vyznačen na jednotlivých místech v expozici. Formu volby představuje i chronologický výčet zastavení v sloupci, kde je uveden číselný kód a název tématu. Zařízení se nabíjí nezávisle na sobě v nabíjecím stojanu, kam se řadí vedle sebe, a tudíž není problém jejich průběžné dobíjení nezávislé na jejich počtu. Nabíjecí stojan pokryje nabití všech zařízení najednou. Z hlediska nahrávání dat do jednotlivých zařízení je v případě mobilních audioprůvodců v MVČ HK limitující, že úpravy se musí provádět výhradně in situ, navíc do každého zařízení zvlášť. Prohlídková trasa audioprůvodce je členěna do čtyř celků odpovídajících čtyřem tematickým částem expozice.¹⁸ Celkový počet zastavení je 60 a celková délka poslechu každého celku je cca 30 minut, přičemž cílem bylo, aby stopáž jednotlivých zastavení nebyla delší než 2 minuty. Výjimku představuje komentář k 2D a 3D projekci územního, správního a architektonického vývoje Hradce Králové v části K Salonu republiky I, který přesahuje 9 minut. Vzhledem k tomu, že se jedná o slovní komentář k promítané projekci, není tento časový úsek pro návštěvníka nijak dlouhý a přetěžující.

Analýza pozitiv a rizik na příkladu přípravy prohlídkové trasy audioprůvodce pro expozici Cesty města

Při přípravě audioprůvodců hraje roli množství faktorů, které je nezbytné zohlednit, aby všechny prvky fungovaly

Autorky se však zaměřují výhradně na nevidomé návštěvníky a ve své publikaci se o možnostech audioprůvodců jako kompenzační pomůcky pro tyto osoby zmiňují jen okrajově. Nezaobírají se specifiky, které by měl audioprůvodce pro nevidomé splňovat, spíše pracují s pojmem „audioprůvodce“ jako takovým (s. 33, 34, 37, 42, 45).

16 *Tématu návštěvníků s poruchou sluchu a neslyšících se zabývá ve svém metodickém textu KOUTSKÁ, Mariana. Neslyšící návštěvník v muzeu a galerii. Brno: Moravské zemské muzeum Brno, 2014.*

17 *Tamtéž, s. 16.*

18 *K městu českých královen, K pevnosti, K Salonu republiky I, K Salonu republiky II.*

v synergii. Zároveň je nutno říci, že audioprůvodce pro expozici *Cesty města* byl připravován rok před jejím otevřením. Z tohoto hlediska bylo potřeba počítat s možnými drobnými úpravami plynoucími z realizace expozice (např. upravení prohlídkové trasy z hlediska logické návaznosti prohlídky, úprava označení zastavení, kdy není možné na původně zamýšleném místě umístit kód zastavení, změna ve vystavovaných exponátech apod.) Jedním z cílů této studie je využít autorčinu zkušenost s přípravou prohlídkové trasy audioprůvodce v MVC HK pro další kolegy, kteří se budou s podobnou záležitostí ve svých výstavních projektech zabývat. Proto považuje za významné sdílet pozitivní i negativní zkušenosti s jeho přípravou.

Při přípravě audioprůvodce je hlavním východiskem stanovit **trasu** tak, aby odpovídala autory výstavy zamýšlené logice prohlídky. Rozmístění jednotlivých zastavení musí korespondovat s tím, jak je expozice stavěná architektonicky, aby nedocházelo ke kolizím návštěvníků zastavujících se na několik minut na místě, a zároveň, aby nebyli posluchači rušeni směrovými reproduktory s podkresem hudby a různých ruchů podtrhujících atmosféru expozice.

Z hlediska komfortnosti prohlídky lze považovat za vhodné napojit jednotlivá zastavení na **odpočinkové zóny** – místa, kde může návštěvník spočinout a výklad si v klidu vyslechnout. Na takových místech může být stopáž zastavení o něco delší. Diskutovaná je často schopnost člověka udržet **pozornost**. Tato proměnná je velmi

individuální, proto se v odborné literatuře s konkrétní lhůtou, jak dlouho je schopen člověk udržet pozornost, nesetkáme.¹⁹ Při realizaci prohlídkové trasy audioprůvodce je nutné vyvážit sdělovaný obsah a náročnost poslechu pro návštěvníka.

V souvislosti s touto projekcí jsme také museli uvážit technické řešení, jak v případě audioprůvodců fungujících na principu manuálního zadávání číselných kódů nebo výběru zastavení z jejich seznamu synchronizovat zahájení výkladu se začátkem projekce. Protože původně bylo zamýšlené, že výklad u této projekce pokryjí směrové reproduktory, nepočítalo se s požadavkem na konfiguraci se zařízením audioprůvodce. Avšak z hlediska komfortnosti prohlídky, kdy návštěvníci mohou pozorovat projekci z více uhlů, které směrové reproduktory dostatečně nepokrývají, bude napojení audioprůvodců na tuto projekci řešeno dodatečně. V rámci dalších investic do expozice se počítá se zapojením čidla snímajícího infračervené záření, které zachytí návštěvníka přicházejícího se zařízením a synchronizují slovní výklad s promítaným obrazem.

To, že audioprůvodce může ztraktivnit prohlídku nebo představovat nadstavbu expozice, dokládá i možnost **dramatizace** výkladu prostřednictvím různých hereckých hlasů, hudebních ukázek, vzpomínek pamětníků nebo také dobových reklamních sloganů. V tomto ohledu představuje audioprůvodce cestu, jak návštěvníky do prohlídky více vtáhnout. Výňatky z pramenů, výpovědi očitých svědků událostí a vzpomínky pamětníků doplňují výklad ve všech částech expozice *Cesty města*. Poslední expoziční část *K Salonu republiky* pracuje i s reklamními sloganami, které byly příznačné pro období první republiky a českému návštěvníkovi jsou všeobecně blízké. Pro cizojazyčnou mutaci bylo od užití reklamních sloganů upuštěno, protože zahraniční návštěvník nemá v expozici žádnou oporu v textu a bez překladu si není schopen propojit s reklamním sloganem ani konkrétní vystavené exponáty. Roli hraje také to, že anglický výklad namlouval jeden mluvčí

19 O problematice pozornosti podrobněji viz NAKONEČNÝ, Milan. *Psychologie*. Praha: Stanislav Juhaňák – Triton, 2011, s. 268–272; MAREŠ, Jiří. *Pedagogická psychologie*. Praha: Portál, 2013, s. 83, 136, 143, 171.

– Thomas Lichtag. Pro český výklad bylo využito částečné dramatizace, kdy výkladový text přednáší jeden hlas, kterého se zhostil Tomáš Peterka a je stejný pro všechny části expozice, u citací z pramenů, vyprávění vzpomínek pamětníků a reklamních sloganů byly využity různé mužské i ženské hlasy. V tomto ohledu spolupracovalo MVČ HK s herci Klicperova divadla Kamilou Sedlárovou, Janem Bílkem, Janem Vápeníkem a Janem Sklenářem.

Další pro uživatele důležitou doplňkovou službu k audioprůvodci může představovat **plánek – propagační leták** dostupný volně ke stažení na webových stránkách instituce nebo rozdáváný návštěvníkům při zakoupení vstupenky. Nejen že se jedná o propagační nástroj instituce, ale zejména představuje pomůcku pro návštěvníky, aby se seznámili s obsluhou zařízení a také obdrželi orientační plánek expozice / budovy muzea spolu se základními informacemi.

Závěr

Audioprůvodce jako fenomén není v oblasti turistického ruchu nijak neznámý. Užívá se již celá desetiletí. V oblasti muzejnictví by v dnešní době mohlo být považováno za samozřejmé, že může návštěvník využít tuto formu výkladu. Přesto tomu tak většinou není. Obohacení jakékoli prohlídkové trasy o audiovizuální oporu je stále považováno za nadstandard v oblasti služeb pro návštěvníky. Jak vyplývá z této studie, důvody jsou mnohé.

Jako jedna z prvních příčin se nabízí konzervativnost českého muzejního prostředí, přetrvává názor, že standardem je poskytnout návštěvníkovi základní informace na textových panelech, skrze multimediální nadstavbu v expozicích, případně prostřednictvím tištěných průvodců a katalogů, které si může vzít s sebou.

Dalším významným prvkem, který může být pro vznik audioprůvodce rozhodující, jsou finance. Oblast kultury je trvale podfinancována a muzea z vlastního rozpočtu nemají možnost uvolnit zdroje nad rámec

nejnutnějších prvků expozice. Velkou příležitostí představují různé dotační programy národního i evropského rozměru. Při přípravě audioprůvodce pro jakoukoli prohlídkovou trasu je dobré pamatovat i na to, že po skončení období tzv. udržitelnosti projektu je nutné alokovat finanční zdroje na úpravy plynoucí ze změny na prohlídkové trase nebo výměny klíčových exponátů, nahradit opotřebená zařízení apod.

Je otázkou, zda lze v tomto případě uvažovat o příčině, avšak jako proměnná bezesporu hraje roli náročnost přípravy audioprůvodce, který přesahuje rámec textových panelů v expozici. Komunikuje s návštěvníkem specifickým způsobem a musí respektovat zamýšlenou logiku prohlídky. Audioprůvodce pro expozici MVČ HK *Cesty města* byl připravován více než rok před otevřením expozice a jeho realizace vyžadovala součinnost celého týmu pracujícího na expozici (od kurátorů přes architekta expozice až po dodavatelskou firmu).

Náročnost přípravy prohlídkové trasy audioprůvodce však vyvažuje množství pozitivních faktorů. Vedle opakovaně zmiňované výkladové nadstavby je zapotřebí vyzdvihnout vizuální stránku, kdy si může návštěvník podle typu zařízení prohlédnout zmiňované exponáty či historické dokumenty na fotografiích.

Další přidanou hodnotou této formy komunikace s návštěvníkem může být možnost zacílit na různé návštěvnické skupiny. Uzpůsobit výklad návštěvníkům se zrakovým či sluchovým postižením, osobám se specifickými poruchami učení (dyslexie, dysgrafie) a dalším díky možnosti volby výše hlasitosti, velikosti písma či poskytnutí výkladu v českém znakovém jazyce. MVČ HK se při přípravě audioprůvodce na tyto návštěvnické skupiny nezaměřovalo, ale je si vědomo zájmu těchto cílových skupin o zajištění komfortnější prohlídky. Příprava dalších verzí prohlídkových tras je v jednání.

Ve studii bylo uvedeno několik praktických příkladů, kdy bylo nutné při realizaci audioprůvodce pro expozici *Cesty města* zohlednit technické parametry

expozice, kdy bylo nezbytné pamatovat na riziko kolize výkladu audioprůvodce se směrovými reproduktory podtrhujícími atmosféru či doplňujícími výklad, případně jsme museli brát v úvahu prostor, abychom se vyvarovali případného většího shluku návštěvníků v omezených prostorách expozice.

Poslední poznámka na závěr. Pokud disponuje daná instituce možností využití audioprůvodce či jakékoli multimediální a jiné nadstavby prohlídky expozice, měla by o tom návštěvníky informovat na svých pokladnách, webových stránkách či sociálních sítích, a to nejen proto, aby byla zúročena práce investovaná do přípravy prohlídkové trasy, ale také z hlediska cíleného oslovení virtuálních návštěvníků či návštěvníků napříč cílovými skupinami, které o návštěvě muzea jen uvažují, nebo dokonce o ní dosud ani neuvažovali, ale s využitím možnosti prohlídku si ozvláštnit jejich zájem vznikne.

Překonání bariéry, kterou pro některé návštěvníky může představovat ostych ze zvládnutí práce se zařízením, může napomoci letáček s návodem k použití, který obdrží návštěvníci při zakoupení vstupenky do muzea, nebo si jej mohou stáhnout na webových stránkách muzea již před návštěvou instituce a lépe se na situaci připravit.

Seznam použitých zdrojů a literatury

FORBES, Ted. *Native or Not? Why a Mobile Web App Might Be Right for Your Museum* [online]. 2011. Dostupné z: <https://mobileappsformuseums.wordpress.com/2011/08/05/native-or-not-why-a-mobile-web-app-might-be-right-for-your-museum/> [cit. 2022_05_06].

izi.TRAVEL. *Storytelling platform* [online]. Dostupné z: <https://izi.travel/en> [cit. 2022_01_20].

JAGOŠOVÁ, Lucie a HLUŠÍ, Eliška. *Nevidomý návštěvník v muzeu: metodické typy pro muzejní prezentaci a edukaci*. Brno: Moravské zemské muzeum Brno, 2021.

JIROUTOVÁ, Jana. Historický vývoj profese muzejního pedagoga pohledem zahraničních odborníků. In: *Muzea a veřejnost. Aktuální otázky*. Praha: Národní muzeum, 2016, s. 6–18.

KOUTSKÁ, Mariana. *Neslyšící návštěvník v muzeu a galerii*. Brno: Moravské zemské muzeum Brno, 2014.

KULHAVÁ, Zdeňka. Muzejní pedagog jako klíčový nástroj v komunikaci s veřejností. In: *Muzea a veřejnost. Aktuální otázky*. Praha: Národní muzeum, 2016, s. 29–41.

LONG, Elisabeth. *Technology Solutions to Enhance Accessibility and Engagement in Museums for the Visually Impaired* [online]. Carnegie Mellon University, 2019. Dostupné z: <https://amt-lab.org/blog/2019/8/technology-solutions-to-enhance-accessibility-and-engagement-in-museums-for-the-visually-impaired> [cit. 2022_01_19].

MARTINS, Claudia. *The museum (audio) guide as an accessibility enhancer* [online]. 2012. Dostupné z: https://www.academia.edu/3030099/The_museum_audio_guide_as_an_accessibility_enhancer [cit. 2022_01_18].

Národní památkový ústav územní odborné pracoviště v Kroměříži dostupné online: <http://www.nczk.cz/zdravotne-z-nevyhodneni.html> [cit. 2022_01_20].

PROCTOR, Nancy. *Introduction. What Is Mobile?* [online]. 2011. Dostupné z: <https://mobileappsformuseums.wordpress.com/table-of-contents/> (cit 2022_05_06).

VALEZ, Noelia a kol. Automatic Museum Audio Guide. In: *Sensors*, 2020, vol. 20, issue 3, s. 1–25.